

DUALNO OBRAZOVANJE: POJAM, CILJEVI, IMPLEMENTACIJA, PRIMJERI IZ REGIJE I EVROPSKE UNIJE

Pojam i ciljevi dualnog obrazovanja

Jedna od najaktuelnijih tema u oblasti obrazovanja, zajedno sa kurikularnom reformom, jeste dualno obrazovanje i izazovi koji ga prate. S tim u vezi, istraživali smo i analizirali, prednosti i ciljeve, poredili kakve modele zahtijevaju trogodišnje škole, moguće modele za četverogodišnje škole, uslove za kvalitetnu implementaciju te poredili sa primjerima iz regije i EU.

Osnovna ideja dualnog obrazovanja jeste da se obrazovanje ne odvija isključivo u učionici ili školskoj radionici, već i u preduzećima, zanatskim radionicama i industrijskim pogonima, gdje učenici kroz praktičan rad upoznaju savremene tehnologije, radne procese i organizaciju rada.

Ciljevi dualnog obrazovanja su mnogobrojni: sticanje i razvoj kompetencija u skladu s potrebama tržišta rada; jačanje konkurentnosti privrede; veća stopa zaposlenosti nakon završenog srednjeg obrazovanja, obezbjeđivanje uslova za lični, ekonomski i opći društveni razvoj; razvijanje sposobnosti za timski rad i osjećaj lične odgovornosti u radu; razvijanje sposobnosti samovrednovanja i izražavanja sopstvenog mišljenja.

Iako se još uvijek nalazi u razvojnoj fazi, dualno obrazovanje u Bosni i Hercegovini nesumnjivo dolazi na velika vrata, oslanjajući se na već dokazane rezultate u zanatskim i stručnim školama. Sve veći broj škola, poslodavaca i obrazovnih institucija prepoznaje njegov potencijal da poveže teorijsko znanje i praktične vještine, školu i realni sektor, obrazovanje i zapošljavanje. Time dualni model postaje jedna od najznačajnijih obrazovnih reformi savremenog doba u BiH.

Implementacija dualnog obrazovanja u srednjim stručnim školama i mogući modeli u tehničkim školama

U obrazovnim profilima srednjih stručnih škola – trogodišnjim i određenim četverogodišnjim školama, dualni model se pokazao kao funkcionalan i efikasan, jer omogućava učenicima rano sticanje praktičnih vještina, neposredan kontakt sa radnim okruženjem i veću vjerovatnoću zaposlenja nakon završetka školovanja. Posebna svrha se ogleda u očuvanju i unapređenju tradicionalnih i savremenih zanata što ima ekonomski, obrazovni i kulturni uticaj te povećava konkurentnost i razvoj malih biznisa.

Najčešće se realizuje tako što učenici dio sedmice provode u školi, gdje savladavaju osnovna teorijska znanja, a drugi dio u zanatskim radionicama ili preduzećima, uz mentorstvo majstora – instruktora.

Uvođenje dualnog obrazovanja u srednje tehničke škole nalazi se u fazi pažljive pripreme i sistemskog planiranja, s ciljem očuvanja njihove obrazovne širine, teorijske utemeljenosti i prohodnosti prema visokom obrazovanju. Razvoj stručnih i opštih kompetencija – tehnička znanja, odgovornost, timski rad, radna disciplina, komunikacijske vještine i profesionalna etika, samo su neke od vještina koje dualno obrazovanje u tehničkom svijetu treba obezbijediti.

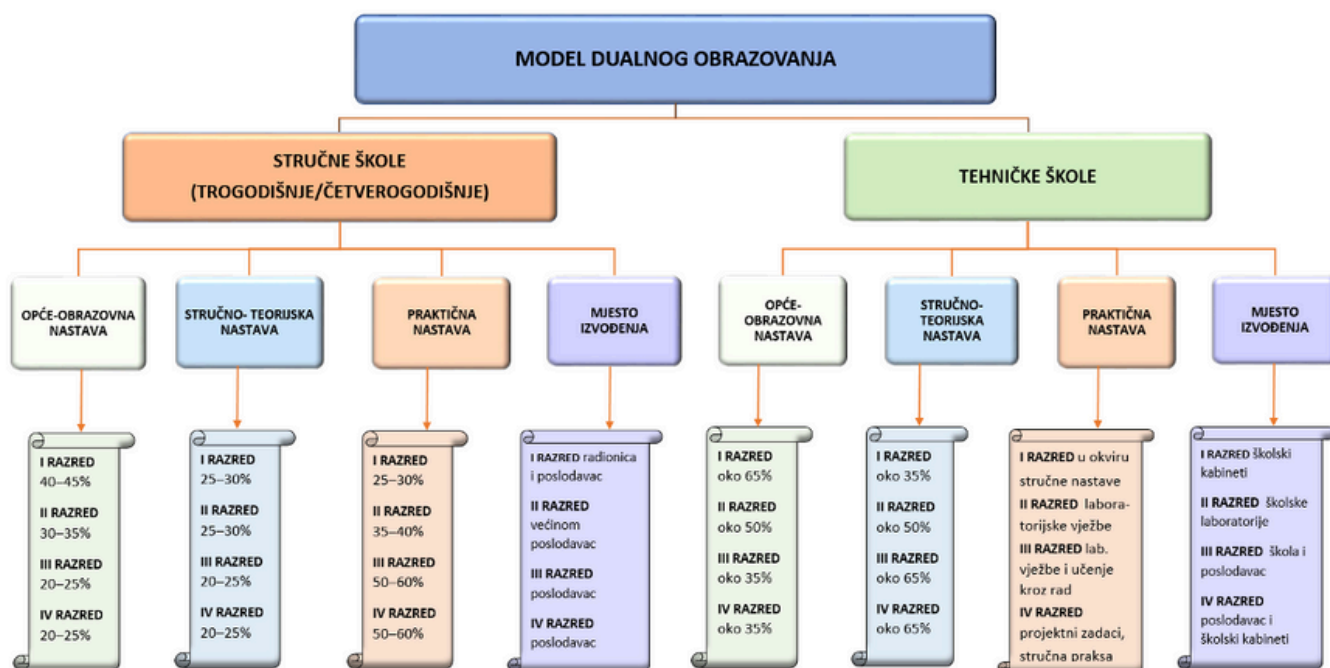
ASPEKT	STRUČNE ŠKOLE	TEHNIČKE ŠKOLE
SVRHA DUALNOG OBRAZOVANJA	OSPOSOBLJAVANJE UČENIKA ZA KONKRETNO ZANIMANJE I BRZO UKLJUČIVANJE U SVIJET RADA	POVEZIVANJE TEORIJSKIH ZNANJA SA SAVREMENOM PRAKSOM I PRIPREMA ZA RAD ILI NASTAVAK ŠKOLOVANJA
UDIO PRAKTIČNE NASTAVE	VRLO VISOK – ČESTO 50% I VIŠE UKUPNE NASTAVE	UMJEREN I POSTEPEN – VEĆI UDIO U VIŠIM RAZREDIMA
MJESTO IZVOĐENJA PRAKSE	ZANATSKE RADIONICE, MALE I SREDNJE FIRME, OBRTI	INDUSTRIJSKA PREDUZEĆA, TEHNOLOŠKE FIRME, SERVISI, LABORATORIJE
ULOGA ŠKOLE	OSIGURAVA OSNOVNA TEORIJSKA ZNANJA I OPĆEOBRAZOVNE SADRŽAJE	NOSILAC TEORIJSKOG OBRAZOVANJA, STRUČNIH OSNOVA I ANALITIČKOG ZNANJA
ULOGA POSLODAVCA	KLJUČNA – MAJSTOR DIREKTNO OBUČAVA UČENIKA ZA ZANAT	PARTNERSKA – MENTOR IZ PRAKSE DOPUNJUJE ŠKOLSKA ZNANJA REALNIM PROCESIMA
MENTORSKI RAD	MAJSTOR-INSTRUKTOR VODI UČENIKA KROZ SVAKODNEVNE RADNE ZADATKE	STRUČNI MENTOR SARADUJE SA NASTAVNICIMA I PRATI NAPREDAK UČENIKA
TEORIJSKA ZNANJA	OSNOVNA I FUNKCIONALNA, VEZANA DIREKTNO ZA PRAKSU	OPŠEŽNIJA I KONCEPTUALNA (VIŠE MATEMATIKE, FIZIKE, TEHNIKE)
RADNE KOMPETENCIJE	RAZVIJAJU SE KROZ PONAVLJANJE KONKRETNIH RADNIH OPERACIJA	RAZVIJAJU SE KROZ RJEŠAVANJE PROBLEMA, ANALIZU I PROJEKTNE ZADATKE
FLEKSIBILNOST NASTAVNOG PLANA	VISOKA – LAKO PRILAGODLJIV POTREBAMA LOKALNE PRIVREDE	UMJERENA – ZAHTIJEVA USKLADIVANJE SA OBRAZOVNIM STANDARDIMA
CILJ ZAPOŠLJAVANJA	BRZO ZAPOŠLJAVANJE ODMAH NAKON ZAVRŠETKA ŠKOLE	ZAPOŠLJAVANJE ILI NASTAVAK ŠKOLOVANJA (VIŠA ŠKOLA, FAKULTET)
PREDNOSTI DUALNOG MODELA	VISOKA ZAPOSLJENOST, PRAKTIČNA OSPOSOBLJENOST, MOTIVACIJA UČENIKA	KVALITETNA PRIPREMA ZA SAVREMENO TRŽIŠTE RADA I TEHNOLOŠKE IZAZOVE
MOGUĆI IZAZOVI	OVISNOST O KVALITETU MAJSTORA I RADIONICE	POTREBA ZA DOBROM KOORDINACIJOM ŠKOLE I PRIVREDE

Usporedba aspekata dualnog modela obrazovanja u stručnim i tehničkim školama

Struktura nastavnog plana po sistemu dualnog obrazovanja za stručne škole podrazumijeva manje općeobrazovne i stručno-teorijske nastave a više praktične nastave i učenja kroz rad.

Tehničke škole pored pripreme učenika za tržište rada, trebaju osigurati i prohodnost prema visokoškolskim ustanovama, postepenim uvođenjem praktične nastave i učenja kroz rad, u manjem obimu nego zanatske i stručne škole, obezbjeđujući dobra temeljna znanja iz općeobrazovnih i stručno-teorijskih predmeta. Modeli za različite vrste škola bi trebali biti različiti, i unutar svakog zanimanja, biti prilagođeni potrebama tržišta rada.

Grafički su predstavljeni modeli dualnog obrazovanja za različite škole, trogodišnje i četverogodišnje, stručne i tehničke, sa posebnim osvrtom na procentualni iznos odgovarajuće nastave.

Dualni model obrazovanja posebno je značajan u vremenu brzog tehnološkog razvoja i promjena na tržištu rada, jer omogućava obrazovnom sistemu da odgovori na stvarne potrebe privrede i društva.

Uslovi za kvalitetnu implementaciju dualnog obrazovanja

S obzirom da je dualno obrazovanje u stručnim i zanatskim školama izuzetno kvalitetno i funkcionalno, navedeni preduslovi se uglavnom odnose na tehničke škole.

Obezbijediti višestruki izbor zanimanja

Obrazovni profili treba da su jasno razdvojeni i specijalizovani, da bi se učenici mogli od početka školovanja usmjeriti prema određenom stručnom području. Potrebno je obezbijediti razgranatost i jasnoću u profilisanju, što omogućava razvoj specifičnih kompetencija, povećava kvalitet obrazovanja te povezanost između školskog sistema i potreba savremenog tržišta rada. Spajanje mnogih oblasti u jedan program nužno vodi površnosti i redukciji sadržaja, čime se učenicima uskraćuje mogućnost da razviju specifične stručne vještine koje tržište rada traži.

Obezbijediti horizontalnu i vertikalnu povezanost nastavnih sadržaja

Ovo načelo podrazumijeva postepeno nadograđivanje znanja – temeljno načelo na kojem počiva kvalitetna nastava. Njegovim narušavanjem u planiranju nastavnog procesa može doći do površnog usvajanja gradiva, gubitka motivacije i stvaranja osjećaja nesigurnosti kod učenika. U zemljama regije, u prvom i drugom razredu se izučavaju temeljni stručni predmeti – koji učenicima daju stabilnu osnovu za razumijevanje složenijih pojmova. Ti se sadržaji zatim granaju i usložnjavaju u trećem i četvrtom razredu. Takav model omogućava postepeno razvijanje stručnih kompetencija i izgradnju dubljeg razumijevanja međusobnih odnosa između teorijskih i praktičnih znanja.

Osigurati proporcionalan odnos općeobrazovne, stručno – teorijske i praktične nastave

Obezbjediti da se tehnička zanimanja sličnog profila temelje na uravnoteženom odnosu teorije i prakse, jer bez čvrstog teorijskog temelja nema kvalitetne praktične primjene.

Uskladiti učenje kroz rad sa potrebama tržišta i kapacitetima poslovnih subjekata

Obim praktične nastave u zemljama regije ne prelazi 6 časova sedmično kod poslodavca, često je to i vrlo manje. Evropski trendovi u tehničkom obrazovanju teže integraciji teorije i prakse kroz projektno učenje u školskom okruženju, a ne potpunoj eksternalizaciji praktične nastave prema privrednim subjektima. U zemljama poput Slovenije, Hrvatske i Srbije, većina stručnog obrazovanja odvija se u školskim laboratorijama i radionicama, pod pedagoškim nadzorom nastavnika, dok se praksa kod poslodavca koristi kao dopunski oblik sticanja iskustva, a ne kao zamjena za nastavu. U Sloveniji se praktično osposobljavanje kroz rad realizira u bloku od četiri sedmice na kraju nastavne godine (maj–juni), ili kao ferijalna praksa tokom ljetnog raspusta. Na taj način učenici ne propuštaju teorijsku nastavu niti gube kontinuitet u učenju, već imaju priliku da primijene stečeno znanje u cjelovitim radnim procesima, nakon što su već savladali potrebna teorijska predznanja. Ovakav model osigurava da praktična nastava dopunjuje i zaokružuje stručno–teorijsku nastavu.

Osigurati vertikalnu prohodnost tehničkih škola prema visokoškolskim ustanovama

Ukoliko dominira praktična nastava na uštrb teorijskog znanja, učenici se dovode u neravnotežan položaj u odnosu na svoje vršnjake iz gimnazijskih programa. Tehnička zanimanja treba da budu most između srednjeg i visokog obrazovanja. U savremenim ekonomijama poslovi postaju sve složeniji i zahtjevniji, što podrazumijeva i potrebu za većim brojem visokoobrazovanih kadrova. U tom kontekstu, obrazovni sistem bi trebao jačati teorijske temelje i podsticati vertikalnu prohodnost ka visokoškolskim ustanovama.

Dualno obrazovanje u zemljama regije i Evropskoj uniji

U **Hrvatskoj** se dualni elementi postepeno uvode u stručno obrazovanje, pri čemu učenici dio praktične nastave realizuju u školskim radionicama, a dio kod poslodavca. Jedinствен i strogo definisan omjer časova još uvijek nije u potpunosti uspostavljen.

Srbija ima jasno normiran dualni sistem u kojem učenici provode jedan do tri dana sedmično na učenju kroz rad kod poslodavca, zavisno od vrste škole, uz ograničenje od najviše 30 časova sedmično. Uz to se teorijska i dio praktične nastave odvija u školi. Za tehničke škole, manje je praktične nastave i učenja kroz rad, učenici kod poslodavca provode najviše 6 sati sedmično.

U **Sloveniji** standardni stručni programi podrazumijevaju manji udio praktične nastave kod poslodavca, dok dualni obrazovni programi omogućavaju znatno veći udio učenja kroz rad, često i više od polovine ukupnog trajanja obrazovanja, uglavnom za zanimanja koja ne podrazumijevaju nastavak školovanja.

Njemačka predstavlja najrazvijeniji primjer dualnog sistema, gdje učenici, koji se obrazuju isključivo za rad nakon škole, u prosjeku provode između 50 i 75 % vremena u kompanijama, dok tehničke škole – tehničke gimnazije nisu dio dualnog sistema. Tehničke gimnazije dosta su slične klasičnim gimnazijama, sa dodatnim stručnim sadržajima i praktičnom nastavom u školi.

Danski model posebno vezuje obrazovanje za radno okruženje, pri čemu učenici najmanje polovinu, a često i do dvije trećine vremena provode na praktičnom radu u preduzećima, uz blok–nastavu u školama, da bi nakon završetka dobili zaposlenje za koje su se obrazovali. Svi ovi modeli imaju isti cilj – da se učenici što ranije uključe u realno radno okruženje, steknu konkretne vještine i lakše se uključe na tržište rada.

Ako je cilj i nastavak školovanja, onda model obuhvata manje praktične nastave i učenja kod poslodavca, a više općeobrazovne i stručno – teorijske nastave.

Dualno obrazovanje predstavlja snažan alat za unapređenje kvaliteta srednjeg stručnog i tehničkog obrazovanja. U trogodišnjim školama ono je prirodan i izuzetno efikasan model, dok u tehničkim školama treba biti pažljivo planirano, postepeno uvedeno i stručno vođeno. Pravilno implementiran dualni sistem omogućava učenicima da postanu kompetentni i prilagođeni savremenim zahtjevima tržišta rada, a obrazovnom sistemu da ostane relevantan i funkcionalan.

·tipteh

Lider u prodaji i integraciji opreme za automatizaciju.

Automatizacija.
Naša strast. Vaš uspjeh.

Na jednom mjestu. Sva rješenja za industrijsku automatizaciju.

Prodaja i distribucija

Izrada mašina, inženjering
i servisna podrška

Razvoj softvera
MES, OEE i Cyber Security

